

МЕҲРИБОНЛИК УЙИ ТАРБИЯЛАНУВЧИЛАРИНИ КАСБГА ЙЎНАЛГАНЛИГИНИ ПСИХОЛОГИК ТАҲЛИЛИ

<https://doi.org/10.53885/edinres.2022.10.10.036>

Умарова Шохида Абдусаломовна

Чирчиқ давлат педагогика университети Педагогика ва психология
мутахассислиги, 2 - босқич магистранти.

Мирзаева Сайёра Рустамовна

Чирчиқ давлат педагогика университети Психология кафедраси
доценти

Анотация. Ушбу мақолада меҳрибонлик уйи тарбияланувчиларининг касбга йўналтириш муаммолари бўйича республика ва хорижда олиб борилаётган ишлар асосида таҳлил қилинган. Шунингдек меҳрибонлик уйи тарбияланувчиларини касбга йўналтиришнинг ўзига хослиги, махсус касбга йўналтириш дастурларига эҳтиёж мавжудлиги назарий таҳлил этилган.

Калит сўзлар. Меҳрибонлик уйи тарбияланувчилари, ҳомийлик оиласидаги инсонпарварлик муносабатлари, ижтимоий-психологик омиллар, эмпирик усуллар, когнитив компонент, ҳиссий компонент, конатив компонент.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ ВОСПИТАННИКОВ ДЕТСКИХ ДОМОВ

Умарова Шохида Абдусаломовна

Чирчиқский государственный педагогический университет,
педагогика и психология,

Мирзаева Сайёра Рустамовна,

доцент кафедры психологии Чирчиқского государственного
педагогического университета

В данной статье анализируются проблемы профессиональной ориентации воспитателей детских домов на основе их работы, проводимой в Республике и за рубежом. Также проводится теоретический анализ специфики профессиональной ориентации воспитателей приемных семей, необходимости специальных программ профессиональной ориентации.

Ключевые слова. Дети детского дома, гуманитарные отношения в приемной семье, социально-психологические факторы, эмпирические методы, когнитивный компонент, эмоциональный компонент, конатив компонент.

PSYCHOLOGICAL ANALYSIS OF THE PROFESSIONAL ORIENTATION OF CHILDREN FROM ORPHANAGES

Umarova Shokhida Abdusalomovna,
Chirchik State Pedagogical University, Pedagogy and Psychology, post-graduate student of the 2nd stage.

Mirzaeva Sayyora Rustamovna,
Associate Professor of the Department of Psychology, Chirchik State Pedagogical University

---

This article analyzes the problems of professional orientation of educators of orphanages on the basis of their work carried out in the Republic and abroad. A theoretical analysis of the specifics of the professional orientation of foster caregivers, the need for special professional orientation programs is also carried out.

Keywords. Children of the orphanage, humanitarian relations in the foster family, socio-psychological factors, empirical methods, cognitive component, emotional component, conative component.

Мамлакатдаги зиддиятли ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий вазият, қийин ҳаётӣй вазиятлар нафақат оиланинг моддий аҳволига, балки унинг маънавий фаровонлигига ҳам таъсир қилади. Ҳозирги вақтда бу жамиятдаги инқироз жараёнлари, шу жумладан демографик муаммоларнинг кучайиши - туғилиш даражасининг пасайиши, ота-онасиз қолган ёки фақат битта ота-она томонидан тарбияланган болалар сонининг кўпайиши билан мустаҳкамланмоқда, бу жамиятнинг ижтимоий муаммоси.

Ўз оилаларида тарбияланиш имкониятидан маҳрум бўлган болаларни ижтимоий ва ижтимоий-психологик қўллаб-қувватлашнинг ҳақиқий усулларида бири бу - ота-оналар тарбияланувчи болаларнинг ҳуқуқларини самарали ҳимоя қила оладиган ва вояга етгандан кейин уларни ҳомийлик қила оладиган тарбияланувчи оила институтини ривожлантиришдир. Шартнома асосида ташкил этилган ҳомийлик остидаги оила тарбияланувчининг унда бўлишининг қулай ижтимоий-психологик муҳитини таъминлаши мумкин. Бирок, болаларни ҳомийлик фаолиятига жойлаштиришнинг одатий амалиётига қарамай, шартномаларнинг бекор қилиниши ҳам мавжуд. Амалиёт ва назарий тадқиқотлар шуни кўрсатадики, кўплаб тарбияловчи оилалардаги ота-оналар ва болалар ўртасидаги муносабатларнинг ўзига хос хусусиятлари қуйидагилардир: ота-оналарнинг уларга нисбатан талабчанлигининг юқори даражаси, аниқ назорат қилувчи хатти-ҳаракатлар, ота-оналар ва

болалар ўртасидаги ҳамкорликнинг етишмаслиги. Ҳамма тарбияловчи ота-оналар тарбияланувчи боланининг шахсий фазилатларини ва хулқ-атворини қабул қилишмайди. Ота - оналар кўпинча асраб олинган боланинг ташқи кўриниши, хулқ-атвори, фаолиятига салбий баҳо берадилар, эмпатик-эмоционал алоқа бўлмайди. Буларнинг барчаси асраб олинган болани биологик уйғун ривожланишини таъминлайдиган инсонпарварлик муносабатларининг шаклланишига тўсқинлик қилади.

Тарбияланувчи болалар, ота-оналар ва уларнинг фарзандлари ўртасидаги ўзаро муносабатларнинг ижтимоий-психологик муаммоларининг асосий сабаблари қуйидагилардир: ота-она-бола тизимидаги муносабатлардаги қийинчиликлар; болани тарбияловчи оилага мослаштиришдаги қийинчиликлар; тарбияловчи ота-оналар томонидан боланинг ёши ва индивидуал хусусиятларини етарли даражада ҳисобга олмаслик; тарбияловчи ота-оналарни тайёрлашда табақалаштирилган ёндашув ва бошқалар. Ушбу муаммоларнинг сабаби эмикдош оилаларни яратиш учун амалий эҳтиёж ва эмикдош ота-оналарнинг етарли даражада ўқитилмаслиги. Ушбу қарама-қаршилиқнинг мавжудлиги оилада тарбияланувчининг инсонпарварлик муносабатларини шакллантиришда тарбияловчи ота - оналарни ижтимоий-психологик тайёрлаш самарадорлигини ўрганишни тақазо этади.

Ҳомийлик остидаги оилаларни ижтимоий-психологик қўллаб-қувватлаш муаммоси ота-она қарамоғисиз қолган болани оилага қабул қилиш пайтидан бошлаб пайдо бўлади. Россиядаги етим болаларга ижтимоий ёрдам кўрсатиш институтлари ва шакллари тизимининг эволюцияси натижасида тадқиқотчилар ҳомийлик остидаги оиладаги муносабатларни ривожлантириш ва уйғунлаштириш учун ҳомийлик остидаги оиланинг ўзи ва етимларнинг ўзига хос хусусиятларини батафсил ўрганиш керак деган хулосага келишди.

А.А.Аладиннинг замонавий психологик асарларида А.Я.Варга, В.Г. Ромек, Т. Ю. Синченко, В.В. Столина, Я.Т. Соколова, И.А.Фурманова, Н. В. Фурманова ва бошқалар ушбу муаммо тарбияланувчиларнинг психологик хусусиятларини аниқлаш даражасида (улар томонидан ахлоқий меъёрлар ва ахлоқий қадриятларни ўзлаштиришнинг паст даражаси, хатти-ҳаракатларнинг бузилиши), тарбияланувчи ота-оналарнинг психологик муаммолари кўриб чиқилади.

Ҳомийлик остидаги оилада “бола-ота-она” шахслараро ўзаро муносабатлар муаммосига бағишланган ишлар тадқиқотимиз учун алоҳида аҳамиятга ега (Г.М.Андреева, П.А.Лунев, Л.А.Петровская, П.А.Пунаев, В.А.Соснин, М.И.Станкин, Я.Яноушек ва бошқалар). Муаллифлар эмикдош оилаларда ота-оналар ва болалар ўртасидаги

ўзаро англашувнинг йўқлиги, болаларга ота-оналар талабчанлигининг юқори даражаси, ота-оналар ва болалар ўртасида ҳамкорлик йўқлиги, можаролар, шунингдек, ҳомийлик остидаги оилаларни психологик қўллаб-қувватлаш хизматлари ишида камчиликлар, тарбияловчи ота-она номзодларини психологик текширишнинг етарли эмаслиги ва бола ҳақидаги маълумотларни анамнестик йиғилмаслигини аниқлашди.

Болаларни ривожлантириш, бўлажак тарбияловчи ота-оналарни ўқитиш ва тарбиялаш билан боғлиқ масалалар бир гуруҳ Самара мутахассислари томонидан фаол ўрганилди (А.Н.Вознюк, Г.И.Гусарова, В. В.Тасеев). Хусусан, улар муаммонинг норматив-ҳуқуқий жиҳатларини ишлаб чиқдилар. Ҳомийлик остидаги оилаларни яратиш ва фаолиятининг тиббий ва ижтимоий жиҳатлари Г.Р.Котелников, И.М.Маковецкая, Н.Мелченко асарларида кўриб чиқилган.

Тадқиқот маълумотларини таҳлил қилиб, таъкидлаш мумкинки, ота-оналарнинг ижтимоий-психологик тайёргарлигининг маҳаллий ва хорижий тажрибасини таҳлил қилиш, инсонпарварлик муносабатлари кўрсаткичларини ажратиш, ота-оналарнинг ижтимоий-психологик тайёргарлиги дастурини ишлаб чиқиш билан боғлиқ масалалар ҳали тўлиқ тушунилмаган. Ушбу муаммолар ечимини топиш истаги тадқиқот муаммосини аниқлади.

Тадқиқот объекти: тарбияланувчи оилада ота-оналар ва болалар ўртасидаги муносабатлар.

Тадқиқот мавзуси - ҳомийлик остидаги оилада инсонпарварлик муносабатларини шакллантиришнинг ижтимоий-психологик хусусиятлари.

Тадқиқотнинг мақсади: ҳомийлик остидаги оилада инсонпарварлик муносабатларининг ўзига хос хусусиятларини аниқлаш асосида уларни шакллантиришнинг экспериментал ижтимоий-психологик дастурини ишлаб чиқиш ва синовдан ўтказишдир.

Тадқиқот гипотезаси: агар ҳомийлик остидаги оилада инсонпарварлик муносабатлари шакллантирилса, уларнинг ижтимоий-психологик хусусиятларини аниқланса, тарбияловчи ота-оналарни ўқитиш учун ижтимоий-психологик дастури яратилса, тарбияланувчини ижобий қабул қилиши, эмпатик-эмоционал алоқа ўрнатилиши мумкин.

Тадқиқот мақсади ва гипотезасига мувофиқ қуйидаги вазифалар аниқланди:

1. Ҳомийлик оиласидаги муносабатларнинг ҳозирги ҳолатини аниқлаш, ҳомийлик оиласида инсонпарварлик муносабатларини шакллантириш зарурлигини асослаш.

2. Ҳомийлик остидаги оиладаги инсонпарварлик муносабатларининг моҳияти, мазмуни, кўрсаткичлари ва параметрларини аниқлаш.

3. Ҳомийлик остидаги оилада инсонпарварлик муносабатларини шакллантириш бўйича кенг қамровли экспериментал ижтимоий-психологик дастурни ишлаб чиқиш.

4. Ижтимоий-психологик дастурни синаб кўриш ва ҳомийлик остидаги оилада инсонпарварлик муносабатларини шакллантиришда унинг самарадорлигини тасдиқлаш.

5. Ҳомийлик остидаги оилада инсонпарварлик муносабатларини шакллантиришда ижобий натижаларга эришиш учун илмий асосланган тавсиялар ишлаб чиқиш.

Тадқиқотнинг назарий ва услубий асослари асосий қоидалар қуйидагилар: фаолиятнинг психологик назарияси (А.Н.Леонтиев, С.Л.Рубинштейн ва бошқалар); алоқаваўзаротаъсирназарияси (Г.М.Андреева, Б.С.Библер, А.А.Бодалев, А.Н.Леонтиев, В.Н.Мясишчев, А.В.Мудрик., Н.Н.Обозов ва бошқалар.); тизим, ривожланиш, детерминизм, онг ва фаолият бирлиги, субъективлик ва бошқалар психологиясининг асосий тамойиллари (Ю.К.Бабанский, Л.С.Выготский, В.В.Даведов, В.И.Загвязинский, В.В.Краевский, А.В.Петровский ва бошқалар); шахслараро муносабатлар муаммоларини ижтимоий-психологик тадқиқотлар натижалари (Л.С.Выготский, И.И.Зарецкая, М.С.Когон, Л.Г.Лаптев, В.М.Минияров, В.Н.Мясишчев, А.В.Мудрик, Н.Н.Обозов, М.И.Старов ва бошқалар).

Тадқиқот шунингдек, амалдаги қоидалар ва хулосаларга асосланади: биргаликдаги фаолиятни ташкил этишда, одамларнинг ўзаротанолиниши, шахслараро муносабатларни шакллантириш ва ривожлантиришда мулоқотнинг роли ҳақидаги тушунчалар (Б.Г.Ананев, Б.С.Агеев, Г.М.Андреева, А.В.Брушлинский, А.В.Добрович, А.И.Донцов, Ю.М.Жуков, Г.А.Ковалев, А.А.Леонтиев, Б.Г.Ломов, В.Н.Мясишчев, А.Н.Орехов, В.Н.Панферов, Е.А.Петрова, А.В.Петровский, Л.А.Петровская, А.С.Прутченков, Е.Г.Силяева, Л.В.Филонов, И.М.Юсупов ва бошқалар); таълимни инсонпарварлаштириш ва шахсий йўналтириш тушунчалари (В.Р.Бездухов, Е.В.Бондаревская, М.С.Горячев, Б.Т.Лихачев ва бошқ.); катталар тарбияси тушунчалари (А.А.Вербицкий, С.Г.Вершловский, Г.И.Виноградова, А.В.Даринский, Ю.Н.Кулюткин, Т.И.Руднева ва бошқалар); бола-ота-она муносабатларининг психологик-педагогик асослари тўғрисидаги қоидалар (А.Я.Варга, В.М.Минияров, А.С.Спиваковская, В.В.Столин, И.В.Шаповаленко ва бошқалар); оилада болаларни тарбиялашнинг психологик-педагогик асослари (И.В.Гребенников, П.Ф.Лесгафт, А.С.Макаренко, Е.М.Савицкая ва бошқалар); ўз-ўзини тарбиялаш ва ёшларни ривожлантириш тўғрисидаги қоидалар (С.С.Лебедева, В.Д.Луганский, Б.И.Любимов, В.А.Сластенини ва бошқ.).

Тадқиқотнинг методологик асоси қуйидагилардан иборат эди:

умумий илмий усуллар: эксперимент, таҳлил ва синтез, таққослаш, аналогия ва абстракция; ижтимоий-психологик ва педагогик тажрибани ўрганиш ва умумлаштириш усуллари; эмпирик усуллар (кузатиш, ўз-ўзини кузатиш, суҳбат, анкета сўрови, тест, таркибни таҳлил қилиш), шакллантириш ижтимоий-психологик эксперимент; усуллар: “Менинг болам” мини-иншо; Р. Бернс ва С. Кауфманнинг “Оиланинг кинетик чизмаси” тести; В.Г. Максимовнинг “оиланинг тарбиявий салоҳияти” сўровномаси; Г.В. Башкированыннг “Ўзим билан ёлғиз” тести; математик статистика усуллари (тавсифловчи статистика, Фишер бурчакли трансформация усули, Манн-Уитни ва Т-Уилкохон мезонлари).

Тадқиқот натижаларининг ишончлилиги тадқиқот методологиясининг қўйилган муаммога мувофиқлиги билан таъминланди; мавзуни назарий ва амалий даражада қўриб чиқишнинг тўлиқлиги; тадқиқот мавзусига мос келадиган усуллар тўпламидан фойдаланиш; назарий ва амалий жиҳатдан етарли бўлган эмпирик маълумотлар билан тасдиқланган.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги:

1. “Боқувчи ота-оналар - болаларни тарбияловчи ота – оналар” тизимидаги муносабатларни белгилайдиган ижтимоий, индивидуал психологик ва ижтимоий-психологик омилларнинг бутун тизимини оптималлаштириш шарти сифатида ҳомийлик оиласида инсонпарварлик муносабатларини шакллантириш зарурлиги асосланади.

2. Ҳомийлик остидаги оиладаги инсонпарварлик муносабатларининг моҳияти, мазмуни, ижтимоий-психологик хусусиятлари аниқланади, улар “Ҳомийлик оиласидаги инсонпарварлик муносабатлари”, “Ҳомийлик оиласидаги инсонпарварлик муносабатларининг ижтимоий-психологик хусусиятлари”, “Ҳомийлик кўрсаткичлари ва параметрлари” тушунчаларининг такомиллаштирилиши ва илмий муомалага киритилиши билан тавсифланади.

3. Тарбияланувчи оилада инсонпарварлик муносабатларини шакллантириш учун тарбияловчи ота-оналар ва болаларни ижтимоий-психологик тайёрлашнинг экспериментал комплекс дастури ишлаб чиқилди ва уни синовдан ўтказиш амалга оширилди.

4. Ота-оналар тарбияланувчи болаларни қулай оилавий муҳитда ифодаланган инсонпарварлик муносабатларини шакллантириш учун ижтимоий-психологик тайёрлаш дастурининг самарадорлиги экспериментал равишда аниқланди: тарбияланувчини ижобий қабул қилиш, ота-оналарнинг тарбияланувчи бола билан оптимал ҳиссий алоқаси, оилавамактабнинг тарбиявий ҳаракатларимувовиқлаштирилди.

5. Ҳомийлик остидаги оилада инсонпарварлик муносабатларини шакллантиришда ижобий натижаларга эришиш учун илмий асосланган

тавсиялар ишлаб чиқилган. Олинган натижаларнинг назарий аҳамияти шундаки, ота-оналарни тарбияланувчи болалар билан ўзаро муносабатларга тайёрлашнинг моддий ва процессуал жиҳатлари, меҳрибонлик оиласидаги инсонпарварлик тамойилларига асосланган муносабатлар тўғрисида концептуал илмий ғоялар кенгаймоқда. Ҳомийлик остидаги оиладаги инсонпарварлик муносабатларининг танланган кўрсаткичлари ва параметрлари тадқиқотчиларга уларни ҳомийлик остидаги оилалардаги муносабатларнинг кўрсаткичлари ва даражаси сифатида ишлатишга имкон беради. Ота-оналар тарбияланувчи болалар учун инсонпарварлик муносабатларини шакллантириш бўйича тавсия этилган ва тасдиқланган ижтимоий-психологик тренинг дастури тарбияловчи ота-оналарни ижтимоий-психологик тайёрлаш йўналишлари ва мазмунини янада тадқиқ этиш имконини беради. Экспериментал иш натижалари тадқиқотчиларга ҳомийлик остидаги оиладаги ота-оналар ва болалар ўртасидаги инсонпарварлик муносабатларининг кўрсаткичларини белгилаш учун асос бўлиб хизмат қилиши мумкин.

Амалий аҳамияти. Ҳомийлик остидаги ота-оналар ва болаларни инсонпарварлик муносабатларини шакллантиришга ижтимоий-психологик тайёрлаш дастури, ўтказилган шакллантирувчи тажриба ва унинг самарадорлигини тасдиқловчи натижалар ушбу муносабатларни шакллантиришнинг амалий муаммоларини ҳал қилишга, ушбу соҳадаги муаммоларнинг олдини олишга имкон беради. Тадқиқот натижаларидан фойдаланиш мумкин: маълум бир ҳомийлик остидаги оилани қўллаб-қувватлаш хизматлари фаолиятида, ҳомийлик остидаги оилаларда инсонпарварлик муносабатларини шакллантириш бўйича психологлар ва ўқитувчиларнинг ишларида; ота-оналар томонидан назарий билимларни ўзлаштиришни ва тарбияланувчи оилада инсонпарварлик муносабатларини шакллантириш бўйича кўникмаларни ўзлаштиришни таъминлайдиган дастурни такомиллаштиришда психологик хизматлар; болани оилага қабул қилиш бўйича шартномаларни бекор қилишнинг олдини олиш вазифаларини ҳал қилишда. Тадқиқот материалларидан ўқув курслари ва дастурларини ишлаб чиқишда ўқитиш фаолиятида фойдаланиш мумкин. Ҳимоя қилиш учун тақдим этилган қоидалар:

1. Тарбияланувчи оила биологик генезис билан боғлиқ бўлмаган катталар ва болаларни бирлаштиради, кўпинча биологик ота-оналар ва/ёки қариндошларнинг алоқалари ва таъсирини сақлаб қолади. Бу борада ота-оналар ва тарбияланувчи болалар ўртасида юзага келадиган муаммоларни оптималлаштириш натижасида ҳал қилиш мумкин: ижтимоий (оилада қулай муҳит яратиш, ижтимоий мослашув ва ижтимоийлашув жараёнини таъминлаш); шахсий психологик (болаларни

ижобий қабул қилиш, яқин ҳиссий алоқа) ва ижтимоий-психологик (“болаларни тарбияловчи ота-оналар” тизимида ўзаро муносабатлар ва ўзаро муносабатларни уйғунлаштириш) омилларидир. Тарбияловчи ота-оналар ва болалар ўртасида инсонпарварлик муносабатларини шакллантириш орқали ушбу омилларни оптималлаштириш мумкин.

2. Боқувчи оиласидаги болалар ва ота-оналарнинг инсонпарварлик тамойилларига асосланган алоқалари уларнинг муносабатлари орқали намоён бўлади, унда “Боқувчи ота-оналар-болалар” тизимидаги алоқа, ҳамдардлик, ўзаро тушуниш ва ўзаро таъсир жараёнлари — фостер ота-оналар” тарбияловчи ота-оналар томонидан боланинг муаммоли хатти-ҳаракатлари асосидаги психологик сабабларнинг моҳиятини билиш ва тушуниш, боланинг эҳтиёжларини устувор йўналиш сифатида етарли даражада идрок этиш, болани ижобий қабул қилиш, фидойилик ва муҳаббат, ҳамкорликка асосланган ўзаро таъсирнинг самарали усуллари, ҳаракатларни ўзаро тушуниш ва мувофиқлаштириш, тарбиячи ота-оналар ва болаларга турли вазиятларда мақбул хатти-ҳаракатларни амалга оширишга имкон беради.

3. Ҳомийлик остидаги оилада инсонпарварлик муносабатларини шакллантириш бўйича кенг қамровли ижтимоий-психологик дастур эса ҳомийлик остидаги оиладаги алоқалар ва муносабатларни уйғунлаштириш стратегияси ва амалиётини белгилайди, тарбияланувчиларда ҳаётни шакллантириш босқичида уйғун ривожланиш ва ижтимоийлаштиришни таъминлайди. Фостер ота-оналарни ижтимоий-психологик тайёрлаш дастури боқувчи оиласида инсонпарварлик муносабатларини шакллантиришга қаратилган мақсадлар, вазифалар, воситалар, техникалар, ёндашувлар ташкилий чора-тадбирлар, диагностика усуллари, тузатувчи ва шакллантирувчи таъсирларни ўз ичига олади. Дастурнинг амалга оширилиши оила ва мактабнинг тарбиявий ҳаракатларининг изчиллигини, шунингдек, тарбиячи ота-оналарнинг болага нисбатан хатти-ҳаракатларини таъминлайди, бу еса бола-ота-она муносабатларидан қониқишда ифодаланган қулай оилавий муҳитни яратади.

4. Боқувчи оиласида инсонпарварлик муносабатларини шакллантириш самарадорлиги ижтимоий, индивидуал психологик ва ижтимоий-психологик хусусиятларни оптималлаштириш ва “Ота - оналар – болалар” тизимидаги муносабатларни белгиловчи омиллар орқали аниқланади. Тарбияланувчи ота-оналар учун ижтимоий-психологик тренинг дастурининг амалга оширилиши ҳомийлик остидаги оиладаги муносабатларни инсонпарварлаштиришга имкон беради.

Ҳомийлик остидаги оиладаги инсонпарварлик муносабатларининг асосий кўрсаткичлари қуйидагилардир: тарбияланувчини ижобий қабул

қилиш (когнитив компонент), унинг параметрлари боланинг ташқи қиёфаси, фаолияти, ота-она таъсири, хулқ-атвориға ижобий муносабат; ота-оналарнинг тарбияланувчи бола билан ҳиссий алоқаси (ҳиссий компонент), унинг параметрлари ҳиссий алоқанинг мақбуллиги, ҳиссий масофа ва болага концентрация даражаси; ўзаро таъсир, болаларга нисбатан ҳаракатлар ва хатти-ҳаракатларни мувофиқлаштириш (конатив компонент).

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Акулова О.В ”Профилли таълим шароитида ахборот иши: Ўқитувчилар учун ўқув - услубий қўлланма / А.П. Тряпицина томонидан таҳрирланган, - СП б, 2005 й.

2. Володина Ю. Тренингни етимларнинг касбий ўзини ўзи белгилаш воситаси сифатида. (Профилдан олдинги тайёргарлик шароитида қўллаб-қувватлаш дастури). Ижтимоий педагогика, 2008 йил 4-сон.

3. Ю.Орсаг, О.Паншина. Ота-она қаромоғисиз қолган болалар билан тарбиявий ишлар, ўсмирлик даврида уларнинг ижтимоий ва касбий мослашуви (меҳрибонлик уйи тажрибасидан). Ижтимоий педагогика, 2006 йил 4-сон.

4. Овчинников А. Касбий ўзини ўзи белгилаш – етимларни ижтимоийлаштиришнинг самарали воситаси. Ижтимоий педагогика. 2008 йил №4.

5. Ногиронлар билан касбга йўналтириш ишининг психологик хусусиятлари. Асбоблар тўплами. Красноярск, 2002 йил.

6. Г.Резапкина. Касб танлаш бўйича дарслар. Мактаб психологияси. 2006 йил 14-сон.

7. Касбга йўналтирувчи ўйинлар, виктариналар, мусобоқалар тўплами. 2-қисм. ”Профессионал маслаҳатчи кутубхонаси” туркумидан услубий қўлланма. Красноярск ўлкаси маъмуриятининг меҳнат ва бандлик агентлиги, Енисейск шаҳар давлат бандлик маркази.

8. Маълумотнома нашри ”Таълим ва мартаба. Тўғри иш қил!” ООО ИГ ”Красноярск Пресс”.

9. Селевко П.К. Ўз йўлингизни топинг: Профессионал таълим бўйича ўқув қўлланма. - М. Халқ таълими. Мактаб технологиялари илмий – тадқиқот институти, 2006 йил.

10. Н.В.Тутубалина. Сизнинг келажакдаги касбингиз: касбга йўналтириш бўйича тезислар тўплами. /Н.В. Тутубалина – Ед. 2- чи – Ростов н \ Д: ” Феникс”. 2006 йил.

11.С.Н. Чистякова, Н.Ф. Родичев. Педагогика университети. “Биринчи сентябр” “Профилгача тайёргарлик ва профил тайёрлашда мактаб ўқувчиларнинг таълим ва касбий ўзини ўзи белгилаш” курси материаллар. 2006 йил.